

КИЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

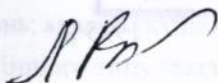
ВЕЛИКОВА Людмила Миколаївна

**ТИПОЛОГІЯ ВЗАЄМОПОВ'ЯЗАНИХ ТАКСИСНИХ І
АСПЕКТУАЛЬНИХ ВІДНОШЕНЬ У ВИСЛОВЛЮВАННІ З
ТЕМПОРАЛЬНОЮ ПОЛІПРЕДИКАТИВНОЮ
КОНСТРУКЦІЄЮ
(на матеріалі англійської мови)**

Спеціальність 10.02.04 - германські мови

АВТОРЕФЕРАТ

**дисертації на здобуття вченого ступеня
кандидата філологічних наук**

Київ - 1995

00754828 (У)

Робота виконана на кафедрі стилістики англійської мови
Мінського державного лінгвістичного університету.

Науковий керівник - кандидат філологічних наук, доцент
Ж. С. ЛЕБЕДЕВА

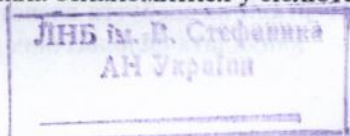
Офіційні опоненти:

1. Доктор філологічних наук, професор С. О. ШВАЧКО
2. Кандидат філологічних наук, доцент Ю. І. БІЛОДІД

Провідна організація - Український державний педагогічний
університет ім. М. П. Драгоманова

Захист відбудеться " " 1995 р. на засіданні
спеціалізованої вченої ради К.113.14.01 по присудженню вченого
ступеня кандидата наук в Київському державному лінгвістичному
університеті (252650, МСП, Київ-5, вул. Червоноармійська, 73).

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці університету.

Автореферат розісланий " " 1995 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої
ради

Л. П. Смелякова

Сучасний стан лінгвістичної науки характеризується підвищеною увагою до вивчення функціонально-семантичних аспектів мовних явищ. В зв'язку з цим, навіть при вивченні традиційно виділених граматичних категорій, центр уваги переноситься з розгляду парадигматичних значень категоріальних форм на контекстуальні аспекти їх семантики, що зумовило **актуальність** цієї роботи.

Реферативне дисертаційне дослідження присвячене вивченню категорій таксису і аспектуальності в сучасній англійській мові в ракурсі їх взаємодії. **Об'єктом** дослідження вибрані висловлювання із текстів художньої прози, що містять темпоральну поліпредикативну конструкцію. **Предметом** дослідження є семантичні типи таксисних і аспектуальних відношень, які виявляються в межах названої конструкції, в якій взаємодія таксису і аспектуальності спостерігається в найбільш експліцитній формі.

Комбінаторика аспектуальних і таксисних значень і засобів їх вираження в сучасній англійській мові ще не була предметом спеціального дослідження, що визначило **наукову новизну** дисертації.

Основною **метою** дослідження є опис таксисних та аспектуальних відношень, а також засобів їх вираження у поєднаній аспектуально-таксисній ситуації (АТС), що становить один із аспектів загальної ситуації, яка передається висловлюванням .

Ця мета передбачає розв'язання таких конкретних завдань:

- відбір і класифікація таксисно-релевантних аспектуальних ознак; опис їх змісту і засобів вираження;
- семантична характеристика основних типів таксисних відношень; аналіз сукупності факторів, які впливають на актуалізацію того чи іншого типу таксису в конкретному висловлюванні;
- вияв комбінаторики аспектуальних і таксисних значень в рамках АТС;
- типологізація АТС у різних сферах таксису.

Робочою **гіпотезою** дослідження стало припущення про взаємну

зумовленість аспектуальних і таксисних значень в АТС.

Матеріал дослідження обмежений рамками висловлювань з темпоральною поліпредикативною конструкцією (ТППК), що включає залежну предикативну одиницю (ЗПО) і головну предикативну одиницю (ГПО), об'єднані темпоральним коннектором. Методом суцільного відбору дібрано понад 3000 прикладів із творів англомовної художньої прози (авторський тип мови) загальним обсягом 4000 сторінок. В авторській мові, якій характерне вживання складних синтаксичних конструкцій, переважають висловлювання з видочасовими формами минулого в індикативі (претерит, прогресив, перфект, перфектний прогресив), що також є лімітувальним фактором при доборі матеріалу для аналізу. У деяких випадках достатнім виявлявся аналіз лише частини висловлювання, що містить ТППК; в інших виникла необхідність розширення контексту і виходу за межі одного висловлювання (у мікротекст). У кожному конкретному випадку параметри сегментації визначались тими межами, в яких найбільш повно реалізовувались досліджувані аспектуально-таксисні функції.

Для розв'язання поставлених в роботі завдань використовувалась комплексна **методика дослідження**, що поєднує в собі компонентний і контекстуальний методи, елементи трансформаційного аналізу, а також метод математичного моделювання та кількісний аналіз даних, отриманих під час лінгвістичного експерименту.

Теоретична значущість роботи складається з конкретного внеску в розробку категоріального апарату функціонально-граматичної моделі англійської мови як міжрівневої будови.

Практична цінність дослідження впливає з можливості використання його теоретичних положень і результатів у викладанні курсу теоретичної граматики англійської мови, на заняттях з практичної граматики, частково, при вивченні системи видочасових форм дієслова, в спецкурсах з аспектології і теорії функціонально-

семантичного поля, при укладанні навчального посібника, методичних рекомендацій, що охоплюють граматичні аспекти аналізу художнього тексту.

У процесі дослідження були сформульовані **основні положення, які виносяться на захист:**

1. Функціонально-семантичні поля таксису і аспектуальності, яким властива внутрішньо-системна парадигматична організація, в мовленні постають у синтагматичній розгорнутості у вигляді категоріальних аспектуально-таксисних ситуацій, співвідносних з конкретними висловлюваннями. Зміст висловлювання є сукупністю ієрархічно організованих значень. Таксисні і аспектуальні семи, зареєстровані в АТС, становлять лише частину цього семантичного конгломерату, розподіляючись - більш або менш рівномірно - по всій семантичній структурі висловлювання.

2. Таксисні і аспектуальні значення в синтагмі взаємопов'язані. До таксисно-релевантних аспектуальних ознак належать лімітативність (включаючи різноманітні варіанти семантики границі), тимчасова локалізованість, ітеративність, фазовість, тривалість, результативність, а також генеративна аспектуальна ознака, або аспектуальна архісема (точечність: розгорнутість: точечність з імпліцитною розгорнутістю). Комбінаторика цих ознак в конкретному висловлюванні створює семантичні передумови для актуалізації того чи іншого типу таксисних відношень. Таксисний компонент висловлювання, в свою чергу, накладає певні обмеження на комбінаторику аспектуальних сем.

3. Межі між різними сферами хронологічного таксису, семантичне ядро якого становлять відношення синхронності/асинхронності, аморфні. Це є підтвердженням семантичної полярності сфер синхронності/асинхронності і їх взаємного протиставлення дифузному таксису (квзитаксису), для якого істотною є лише співвіднесеність дій в цілісному періоді часу.

4. Сигніфікативний та денотативний плани в АТС можуть поляризуватися в ситуаціях псевдосинхронності, псевоасинхронності і квазитаксису. Тут відбувається інтерпретаційний (суто лінгвістичний) аспект семантики мовних форм.

5. В темпоральній поліпредикативній конструкції як складній формі подійної номінації всі мовні засоби організуються темпоральним коннектором в єдиний поліпредикативний комплекс. Значну роль в експлікації таксисних і аспектуальних значень відіграє також позиція залежної предикативної одиниці щодо головної, граматична оформленість предикатів (співвідношення видочасових форм), лексичний характер дієслова, його зв'язок з категорією граничності / неграничності, маргінальні (обставинні та ін.) засоби контексту.

6. Залежно від комбінаторики аспектуальних і таксисних сем вся багатообразність аспектуально-таксисних ситуацій зводиться до обмеженої кількості типів: гіпотетично виділяються шість основних типів і тридцять шість підтипів АТС. Проте аналіз мовного матеріалу свідчить про наявність комбінаторних лакун в різних сферах таксису.

Мета і завдання, поставлені в роботі, визначили її **структуру**: дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, бібліографії і списку джерел.

У **вступі** обґрунтовується вибір теми, актуальність і новизна дослідження, формулюються мета, завдання і методи, а також положення, що виносяться на захист, визначається теоретична значущість і практична цінність роботи.

В **першому розділі** викладене розглянуте в дисертації коло проблем, виділена її теоретична база: дана характеристика категорії лінгвістичного часу в поєднанні трьох аспектів - онтологічного, когнітивного і інтерпретаційного; описана математична модель подійного часу; визначений зміст типової аспектуально-таксисної

ситуації, що репрезентується у висловлюваннях з темпоральною поліпредикативною конструкцією.

У другому розділі, якій складається з двох частин, перша присвячена опису змісту і засобів вираження таксисно-релевантних аспектуальних ознак. В другій частині розглядаються різні семантичні типи таксису в їх взаємодії з аспектуальністю.

У третьому розділі визначені принципи типологізації аспектуально-таксисних ситуацій, описані основні типи АТС у сферах синхронності, повної та часткової асинхронності, дифузного таксису (квазитаксису). Результати аналізу мовного матеріалу супроводжуються кількісними даними, оформленими у вигляді таблиць і матриць.

У висновках підводяться загальні підсумки дослідження і намічаються перспективи подальшого вивчення порушених у дисертації проблем.

Апробація роботи здійснювалася на різних етапах її виконання в формі доповідей і повідомлень на науково-теоретичних конференціях "Проблеми методології дослідження мови" (МДПІМ, м. Мінськ, 1989), "Функціонально-семантичні дослідження мовних одиниць та питання викладання іноземних мов у вузі" (ГДУ, м. Гродно, 1990), "на міжвузівській конференції "Проблеми словосполучення" (ПДПІМ, м. П'ятигорськ, 1992), у вигляді обговорення на кафедрі стилістики англійської мови Мінського державного лінгвістичного університету і на кафедрі граматики та історії англійської мови Київського державного лінгвістичного університету.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

Одним із основних концептів когнітивної системи людини є час. Категорія часу дістає специфічну репрезентацію в конкретній

мові. Інтерпретаційна сутність мови виявляється у добірковому характері його категорій, які не є точною копією категорій онтологічних. У будь-якій мові над універсальним фундаментом понятійних категорій виявляється ідіоетнічна надбудова, у якій сконцентрований "генетичний код" мови, що є джерелом її своєрідності і неповторності.

У сфері художньої комунікації час постає як особлива (квазиреальна) форма відображення подій і хронологічних зв'язків між ними. Лінгвістичний аспект часових відношень не раз поставав об'єктом пильної уваги дослідників англійської мови (Жалейко Р.А., Китаєва Є. М., Тураєва З. Я., Diver W., Markkanen R. та ін.). Не послаблюється інтерес до цієї проблематики і донині внаслідок її складності та багатогранності, причому інтерес лінгвістів переключається з традиційного аналізу ізольованих мовних форм на їх вивчення у широкому контексті.

Концептуально дослідження подібного роду спирається на теорію функціонально-семантичного поля О. В. Бондарко, у руслі якої і виконана ця робота. У теорії ФСП предметом аналізу є єдності, створені у відповідності до принципу функціональної спільності, які інтегрують мовні засоби різних рівнів (морфологічні, синтаксичні, лексичні та ін.). Відбувається їх об'єднання в функціонально-семантичний комплекс, або поле з його системною внутрішньою організацією, яка включає ядерно-периферійні компоненти. У такому трактуванні лінгвістичний час в англійській мові постає як макрокатегорія, яка об'єднує три ФСП: темпоральність, таксис і аспектуальність. Кожному з ФСП належить своя семантична ніша у різноманітності часових зв'язків і відношень.

Домінанта плану вираження ФСП припадає, як правило, на

* Часовий інтервал розуміється як сукупність багатьох елементів (або моментів, часових точок), які складають внутрішній час дії.

морфологічну категорію. В ФСП темпоральності їй відповідає дійсний час (теперішній, минулий та майбутній), відлік якого ведеться від моменту мовлення. ФСП таксису і аспектуальності структуруються відповідно на базі категорій часової відносності та виду.

Темпоральність, таксис і аспектуальність знаходять ~~діянки~~ взаємопроникнення своїх семантичних спектрів, зберігаючи при цьому притаманне кожній із них категоріальне інваріантне значення.

ФСП як ідеальна мовна структура має вихід у мовлення, репрезентуючись у конкретних висловлюваннях у вигляді категоріальних ситуацій (КС) - типових змістових структур, представляючих один із аспектів (темпоральний, таксисний, аспектуальний, модальний і т. ін.) загальної ситуації, яка передається висловлюванням. Поняття КС, як і ФСП, відображає двосторонній характер вивчення мовних явищ: мова йде про змістові структури, які розглядаються в єдності з їх формальним вираженням, яке не вичерпується лише якою-небудь однією граматичною формою, а включає різні засоби висловлювання.

Одним із приватних варіантів КС є досліджувальна в дисертації сполучна аспектуально-таксисна ситуація, в якій спостерігається перетинання семантичних категорій (і відповідних їм полів) таксису і аспектуальності.

Таксис являє собою відношення між дією і вторинною точкою відліку часу, в значенні якої виступає не момент мовлення (як в категорії темпоральності), а інша дія. Семантичне ядро хронологічного таксису (на відміну від таксису логічного - причинного, цільового і т. ін.) становлять відношення синхронності/асинхронності дій. Аспектуальність, у свою чергу, визначається як відображення в мові внутрішнього характеру самої дії, її інгерентних властивостей, або "внутрішнього часу дії" (Реферовська Е. А. 1984, Guillaume G. 1973).

Семантичний діапазон аспектуальності надзвичайно широкий, тому й вибір аспектуальних параметрів АТС здійснювався відповідно до критеріїв константності і таксисного ранжирування, тобто релевантності аспектуальної ознаки по відношенню до таксисного компоненту висловлювання. Виділяються дві групи аспектуальних ознак: постійні і змінні. Ознаки першої групи бінарні і актуалізуються в будь-якому висловлюванні як позитивні чи негативні семи: лімітативність "Lim+" /алімітативність "Lim-", тимчасова локалізованість "Loc+"/нелокалізованість "Loc-", ітерованість "Iter+"/неітерованість "Iter-". Ознаки другої групи, до яких належать фазовість, тривалість і результативність, показані в семантичній структурі висловлювання факультативно.

Постійні і змінні аспектуальні ознаки характеризуються як часткові щодо генеративної аспектуальної ознаки, або аспектуальної архісеми. Зміст цієї ознаки визначається семантичною тріадою "точечність: розгорнутість: точечність з імпліцитною розгорнутістю". Залежно від інтерпретаційного ракурсу часовий інтервал* дії (в широкому розумінні, включаючи різноманітні семантичні типи предикатів) співвідноситься із точкою або відрізком на часовій осі, яка традиційно використовується в лінгвістиці як лінійна модель часу. Відповідно до цього дії можуть бути охарактеризовані як точечні або розгорнуті, незалежно від їх реальної довготи в часі, оскільки до уваги беруться не денотати подій, а мовні (аспектуальні) значення відповідних їм дій.

Точечна або розгорнута інтерпретація дій несе в собі деяку узагальнену аспектуальну характеристику, на яку можуть "накладатися" часткові аспектуальні семи. Так, точечність завжди передбачає обмеженість дії границею (різноманітні варіанти семантики границі вичерпуються ознакою лімітативності). Розгорнутість може співвідноситися як з граничністю, так і з неграничністю. Крім цього, дія може інтерпретуватися як гранична

стосовно тільки для однієї із її фаз (початкової, серединної або кінцевої). У таких випадках мова йде про точечно-розгорнуту дію (точечність з імпліцитною розгорнутістю): границі передуге або наступає за нею деяка протяжність дії в часі, яка залишається в імплікації і виходить за межі тієї частини інтервалу, яка експлікується мовною формою або їх сукупністю. Пор.: 1. They walked along until they came to the gypsies... (Cheever). 2. As the morning came they began to talk to each other... (Bragg).

У першому прикладі форми *walked along* і *came* передають відповідно розгорнуту і точечну дію. В другому прикладі актуалізуються інхоативний (*the morning came*) і інгресивний (*began to talk*) відтінки початковості: границею для них є тільки початкові фази точечно-розгорнутих подій, подальший розвиток яких імпліцитний.

Інтерпретація дії як точечної, розгорнутої, або точечно-розгорнутої залежить від багатьох мовних факторів, і насамперед від семантичного типу дієслівного предиката і видового значення дієслова, тобто його відношення до категорії граничності/неграничності. Крім цього, дієслівна лексема в конкретному висловлюванні постає в певній видочасовій формі, яка (з огляду на притаманні їй категоріальні значення) може або підсилювати аспектуальну архісему вихідної дієслівної основи або нейтралізувати і змінювати її. Форми претериту, наприклад, допускають всі три варіанти дії - як точечної, розгорнутої або точечно-розгорнутої. Перфект має тенденцію до точечної модифікації дії (іноді допускаючи і її розгорнутість), тоді як прогресив сприяє "розтягуванню" дії.

Точечно-розгорнуті дії можуть передаватися як самою дієслівною лексемою, будучи частково атрибутом її семантичного спектру (наприклад, у лексичних результатавах), так і реєструватися в межах визначеного аспектуального контексту, в якому істотну роль відіграють багато елементів: обставинні засоби, семантика

коннекторів, способи дії і т. ін. Всі вони організуються в єдиний предикативний комплекс. Таким чином, аспект (аспектуальність) не є властивістю лише одного дієслова, це становить багаторівневе явище, що охоплює висловлювання в цілому.

Комбінуючись у конкретному висловлюванні, аспектуальні ознаки впливають на актуалізацію того чи іншого типу таксисних відношень. Поряд з цим таксис виступає в ролі своєрідного семантичного фільтру (наприклад, заборона на присутність семи "Lim-" в аспектуальному спектрі обох взаємовідносних дій в ситуаціях повної та часткової асинхронності).

Межі між різними сферами таксису аморфні. Нечіткість меж, що відокремлюють одну сферу від іншої, виражається в семантичній поляризації "чистої" синхронності і асинхронності, з одного боку, та їх обоєбічному протиставленні дифузному таксису, або квазитаксису, з іншого. Для останнього суттєвим є лише сам факт співвідносності дій в єдиному періоді часу, без вказівок на їхню точну хронологічну упорядкованість.

При абсолютному поєднанні інтервалів двох дій у часі спостерігаються відношення повної синхронності: *At the time when Pamela was riding through the lanes of Leicestershire on that morning of early spring, Tony was lying in his bunk in the cabin of Persevarance... (Mason).*

Відношення повної асинхронності ідентифікуються в тих випадках, коли дії повністю "розділені" в часі, тобто не мають жодної спільної точки на часовій осі. Залежно від тривалості проміжку часу між діями розрізняється контактна і дистантна асинхронність: 1. *Scarcely had they met when the Telegraph Avenue car came along (London).* 2. *A day or two before I sailed a man... came to me... (Maugham).*

Зустрічаються також випадки з відношеннями часткової синхронності або асинхронності, причому часткова асинхронність

семантично більш дистанційована від повної асинхронності, на основі чого цей тип таксису виділяється в окрему семантичну сферу. Часткова асинхронність реєструється в тих АТС, в яких одна із фраз дії "зсунута" в часі відносно другої дії: *He left the company before the dinner was over* (Mason).

В деяких АТС спостерігається конфронтація денотативного і сигніфікативного планів, що визначається як псевдосинхронність і псевдоасинхронність: 1. *...whenever he found a shop to let he took it* (Maugham). 2. *He lay on the bed till his body grew tired* (London). У першому випадку дії інтерпретуються як синхронні, хоча відповідні їм денотати асинхронні; у другому спостерігається зворотня картина.

Діям як мовним значенням можуть відповідати не тільки різні події об'єктивного світу, але й різні аспекти одного й того ж подійного референта. У першому випадку мова йде про поліподійний, а у другому - моноподійний (квази-) таксис. Якщо у висловлюванні актуалізується поліподійний тип, то виконувана при цьому номінативна функція зводиться до констатації (ідентифікації) спарених в часі різних подій. У ситуаціях з моноподійним квазитаксисом співвідносяться різні аспекти однієї й тієї ж події: порівнюються або два констатуєчих плани, або констатуєчий і характеризуєчий. В останньому випадку одна із дій має конкретну референцію, а інша становить її характеристику, інтерпретацію чи оцінку: *Van Cortlandt was too engrossed as he examined the documents in the folder* (McInnes).

В моноподійних констатуєчих висловлюваннях, які містять темпоральну поліпредикативну конструкцію, відзначається кореферентна номінація суб'єктно-предикатних пар в обох частинах ТППК - ЗПО і ГПО. Кореферентність суб'єктів вторинна щодо кореферентності предикатів, а остання виступає тільки як часткова (відносна) кореферентність. На відміну від (граматичних) предикатів суб'єкти можуть бути кореферентні повністю або частково. Якщо в

висловлюванні має місце кореферентність дій, із цього випливає, що і носій акціональної ознаки (діяч) у них загальний.

Між предикатами в ЗПО і ГПО в моноподійних АТС, побудованих на відношеннях часткової кореферентності, існує тісний зв'язок, який виявляється в узгодженні (або співнаданні) їх семантичних класів: одна з дій може уточнювати або доповнювати іншу, характеризуючи, наприклад, манеру пересування, мовлення і т. ін.: Davidson's voice fell to a deep base as he said the last words... (Maugham).

Крім кореферентності в квазитаксисних ситуаціях відзначені відношення коасигнації, які виявляються в тому, що коли одна іменна група набуває "локальний референт в одному із можливих світів" (Падучева О. В. 1985), інша розуміється як співвідносна з тим же референтом : ... when you knew her better... she exasperated you (Maugham).

У даній ситуації обидві дії нелокалізовані. У випадку локалізації референта, який експлікується займенником "you", тимчасова узагальненість, що спостерігається в цій АТС, могла б бути розкладена на нескінченну кількість конкретних ситуацій, від яких вона абстрагована.

Вся різноманітність АТС у кінцевому результаті зводиться до обмеженої кількості типів. Запропонована в дисертації семантична типологія розроблена відповідно до принципу комбінаторності таксисних і аспектуальних сем, яка включає 6 основних типів (залежно від комбінаторики аспектуальних архісем в ГПО і ЗПО) і 36 підтипів, які репрезентують можливі комбінації приватних ознак (Lim+, Lim-, Loc+, Loc-, Iter+, Iter-). Змінні ознаки не враховані в типології тому, що їх репрезентація у висловлюванні факультативна.

Будь-який із комбінацій аспектуальних сем відповідає типово АТС, інформація про параметри якої "зраховується" при розшифруванні матриці (шляхом порівняння наведених нижче

таблиць). Аналіз конкретного мовного матеріалу показав, що існують комбінаторні лакуни - ті типи АТС, які не були ідентифіковані в жодній із семантичних сфер таксису (у матриці їм відповідають комбінації №№ 4, 11, 16, 19, 25-27, 31-34), хоча теоретично ми не виключаємо можливості існування АТС з такими параметрами (крім варіантів з негативним маркуванням ознаки лімітативності "Lim-" в обох предикатах - в ЗПО і ГПО - в сферах повної і часткової асинхронності).

№ п/п	Аспектуальна сема		
	Lim	Loc	Iter
1	+	+	+
2	+	+	-
3	+	-	+
4	+	-	-
5	-	-	-
6	-	-	+
7	-	+	-
8	-	+	+

T	1	2	3	4	5	6	7	8
1	1							
2	2	3						
3		5	6					
4	7	8	9	10				
5		12	13		15			
6		17	18		20	21		
7	22	23	24				28	
8	29	30					35	36

Зіставивши матричні сітки, що відображають розподіл АТС в окремих сферах таксису, ми зробили висновок про те, що існує аналогія в дистрибуції комбінаторних варіантів між сферами синхронності і дифузного таксису, з одного боку, і сферами повної і часткової асинхронності, з іншого.

Весь мовний матеріал був також підданий кількісному аналізу і розкласифікований відповідно до коефіцієнта кількості ($k_r \geq 0,1$), який визначився як відношення кількості АТС шуканого типу (Q) до загальної кількості прикладів) у даній сфері таксису (Σ), або:

$$k_r = \frac{Q}{\Sigma}$$

Серед сфер таксису переважає синхронність (46,9% від загальної

кількості прикладів). На сфери повної і часткової асинхронності і дифузного таксису припадає, відповідно, 37,7%, 10,9% та 4,5%.

Виявлена домінантна залежність між характером таксисних відношень та аспектуальною детермінацією дій (частково, співвідношенням архісем). Так, у сфері синхронності переважають АТС із співвідношенням "точечність: розгорнутість" (тип II) та "розгорнутість:розгорнутість" (тип III). Певні переваги пов'язані також з комбінацією часткових аспектуальних сем, що відповідає підтипам АТС.

У сферах асинхронності (повної і часткової) відсутні АТС типу III. Пояснюється це тими ж причинами, що і семантичне "табу" на комбінаторику в таких АТС двох сем "Lim-", оскільки експлікація лімітативності з позитивним маркуванням "Lim+" (хоча б в одній із структурних частин ТППК - ЗПО чи ГПО) - необхідна умова для актуалізації в АТС відношень асинхронності. Переважає ж у цих сферах таксису тип I (точечність: точечність) і тип IV (точечність: точечність з імпліцитною розгорнутістю).

Найменш численною сферою є дифузний таксис (квазитаксис), хоч у ньому ідентифіковані всі шість основних типів АТС; при цьому переважає тип III (розгорнутість: розгорнутість) і тип V (розгорнутість: точечність з імпліцитною розгорнутістю).

Крім цього, досліджено інвентар темпоральних коннекторів, розроблено їх аспектологічну класифікацію, проведено кількісний аналіз співвідношення видочасових форм у різних сферах таксису.

Існує певна залежність між сферою таксису і експлікуючим її співвідношенням видочасових форм. Крім претериту, що домінує у всіх сферах внаслідок його нейтральності (претерит не проявляє модифікуючої дії на видовий характер дієслівної лексики, забезпечуючи можливість вільного вияву її початкової видової орієнтації - граничної чи неграничної), спостерігається тяжіння сфери синхронності до форм прогресиву, а асинхронності - повної і

часткової - до перфекту. Це повністю співвідноситься з притаманним кожному з цих модифікуючих видів семантичним спектром: тенденцією до "розтягування" дії у прогресиві, і, навпаки, ефектом її "згортання" у перфекті.

Прозорість ("фоновість") аспектуального спектру у претерита свідчить про особливу виразність, контрастність видових характеристик, притаманних прогресиву і перфекту.

Дифузний таксис не виявляє явних переваг у виборі видочасових форм (крім претерита). Це пояснюється, очевидно, відсутністю чіткої хронологічної упорядкованості дій в даній сфері, коли необхідно або розмежувати їх у часі (що має місце при асинхронності і часто досягається з допомогою перфекта), або виразити їх одночасність (синхронність), для експлікації чого служить прогресив.

У цілому відносна стійкість видочасової системи в сучасній англійській мові забезпечується за рахунок того, що нейтральний вид (претерит) урівноважує модифікуючі види з опозитивним семантичним началом (прогресив і перфект).

Здійснена в дисертації спроба опису категоріальних аспектуально-таксисних ситуацій на матеріали англійської мови намічає перспективи подальшого типологічного вивчення міжкатегоріальних побудов. Викладені в роботі принципи і методика аналізу АТС можуть бути якоюсь мірою використані при дослідженні інших типів КС як об'єктів складної номінації. Передумовою до цього можуть бути результати, отримані в ході синтагматичного опису АТС. Виявлені мовленнєві факти потребують подальшого перегрупування за вертикальним (парадигматичним) принципом, на основі якого базується ФСП, оскільки якщо ФСП аспектуальності в сучасній англійській мові відносно досліджено, то системний опис ФСП таксису з його внутрішньою організацією ще передбачається здійснити.

Основні положення дисертації відображені в таких публікаціях:

1. Философский и лингвистический аспекты категории времени//Проблемы методологии исследования языка: Тез. докл. республ. научно-теор. конф. - Мн.: МГПИИЯ, 1989. - С. 131-132.

2. Взаимосвязанность аспектуальных, таксисных и темпоральных значений в семантической структуре высказывания// Функционально-семантические исследования языковых единиц и вопросы методики преподавания иностранных языков в вузе: Тез. докл. республ. конф. /1-2 февраля 1990 г./ - Гродно: ГГУ, 1990, - Ч. I. - С. 18-19.

3. О категориях вида и аспектуальности в современном английском языке // Проблемы строя германских и романских языков/Грамматика, лексика, фонетика/: Сб. науч. статей Минского ГПИИЯ. - Мн., 1991, - С. 348-355. - Деп. в ИНИОН АН СССР, № 43581 от 02.01.91.

4. Семантико-синтаксическая структура словосочетаний со значениями фазовости и итеративности в английском языке// Проблемы словосочетания: Тез. межвузов. конф. 24-26 сентября 1992 г. - Пятигорск: ПГПИИЯ, 1992. - Ч. 1 - С. 23-26.

Великова Л. Н. Типология взаимосвязанных таксисных и аспектуальных отношений в высказывании с темпоральной полипредикативной конструкцией (на материале английского языка).

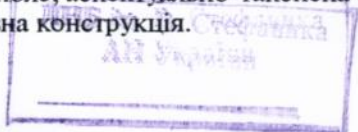
Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 - германские языки, Киевский государственный лингвистический университет, Киев, 1995.

Защищается на основе 1 статьи и 3 тезисов, отражающих результаты исследования семантических типов таксисных и аспектуальных отношений и средств их выражения в высказывании, содержащем темпоральную полипредикативную конструкцию. Установлено, что семантические категориальные сферы таксиса и аспектуальности тесно взаимосвязаны, они обнаруживают широкую вариативность семантических типов в рамках указанной конструкции, в которой связь таксисных и аспектуальных значений наблюдается в наиболее эксплицитной форме.

Velikova L. N. Typology of taxis and aspectual interrelations in an utterance with a temporal polypredicative construction (based on the material of the English language).

Candidate dissertation in Philology (10.02.04 - Germanic languages), Kiev State Linguistic University, 1995. 1 article and 3 theses reflect the contents of the dissertation: the results achieved in the research of taxis and aspect semantic relations, their types and means of expression in an utterance with a temporal polypredicative construction. The main conclusion is that semantic categorial spheres of taxis and aspect are closely interconnected. They demonstrate a great variety of semantic types within the frames of this construction in which the link between taxis and aspectual meanings is especially vivid and explicit.

Ключові слова: таксис, темпоральність, аспектуальність, функціонально-семантичне поле, аспектуально-таксисна ситуація, темпоральна поліпредикативна конструкція.

Підписано до друку 30.03.95 Формат 60× 84 1/16 . Папір друк. № 2.
Спосіб друку офсетний. Умовн. друк. арк. 1.0 Зам. № . Тир. 100

Фірма "ЛЕНВІТ"

448800

